

Teuta SHALA-PELI

**POZITA E GRUAS NË SHOQËRI DHE FAMILJE:
ANALIZË NGA STATUTET E SHKODRËS, DRISHTIT
DHE BURIME TË TJERA TË KOHËS**

Abstrakt:

Studimet për të ndriçuar pozitën e gruas në shoqëri dhe familje gjatë Mesjetës në hapësirat arbërore janë të një rëndësie të veçantë dhe me interes, pavarësisht që gratë gjatë Mesjetës shpesh ishin të kufizuara në jetën e tyre shoqërore dhe ekonomike. Disa qytete arbërore në statutet e tyre kishin parashikuar një rol specifik për to si në shoqëri, ashtu edhe brenda familjes. Referuar këtij fakti, në Statutet e Shkodrës dhe të Drishtit gratë kishin një pozicion të caktuar juridik dhe shoqëror. Shkodra, si një qytet i rëndësishëm, pati një statut që rregullonte shumë aspekte të jetës shoqërore, duke përfshirë edhe statusin e gruas. Pavarësisht se gratë kishin më pak të drejta se burrat, ato mund të kishin pronë dhe të drejta mbi pasuritë e familjes. Edhe në qytetin e Drishtit, pozita e gruas nuk ishte ndryshe. Ajo mund të ushtronte njëfarë lirie në zgjedhjen e pasurisë dhe kishte të drejta të caktuara për trashëgiminë. Mbështetur në Statutet e Shkodrës dhe Drishtit, ky punim do të trajtojë pozitën dhe rolin e gruas në shoqëri dhe familje. Bazuar në këto statute, si dhe burimet arkivore dhe ato të botuara, në këtë punim do të përqendrohemi te disa karakteristika kryesore të së drejtës së gruas si: 1) e drejta e trashëgimisë dhe e testamenteve; 2) martesë dhe pasuria martesore; 3) mbrojtja ligjore dhe ndëshkimet.

Fjalët kyç: *statutet, grua, shoqëri, familje, Shkodër, Drisht.*

Hyrje

Statutet e Shkodrës dhe të Drishtit janë një burim i rëndësishëm për të kuptuar organizimin shoqëror dhe ligjor gjatë Mesjetës në hapësirat arbërore. Po ashtu janë dokumente me rëndësi të madhe historike, që ndihmojnë në rindërtimin e pamjes së shoqërisë arbërore në Mesjetë.

Këto statute jo vetëm që pasqyrojnë mënyrën se si ishte organizuar shoqëria, por gjithashtu japin një pasqyrë të qartë mbi statusin e gruas, e cila shpeshherë trajtohet ndryshe nga praktikat e zakonshme në vendet e tjera europiane të kohës. Ato dëshmojnë se në disa aspekte, statusi i gruas në shoqërinë arbërore mund të ketë qenë më përparimtare sesa në disa pjesë të tjera të Europës. Në *Statutet e Shkodrës* gratë mund të trashëgonin pasuri dhe mund të ishin pronare të pasurisë. Megjithatë, në disa raste, ato mund të ishin të detyruara t'i kalonin pasuritë e tyre te burrat ose djemtë e tyre, duke pasur gjithmonë një rol të mbështetur në rolin e burrit si kryefamiljar. Ajo që është e rëndësishme të theksohet këtu, është se statutet, ndonëse e kufizonin lirinë e gruas, parashikonin se gratë kishin mundësi për të marrë pjesë në disa aktivitete, siç janë martesat, trashëgimia dhe vendosja e marrëveshjeve tregtare me disa kushte.

Edhe në qytetin e Drishtit, pozita e gruas nuk ishte ndryshe. Ajo mund të ushtronte njëfarë lirie në zgjedhjen e pasurisë dhe kishte të drejta të caktuara për trashëgiminë. Megjithatë, si në shumë qytete të tjera mesjetare, ato kishin më shumë mundësi në çështjet private, ndërsa ndikimi i tyre në administratën publike ishte i kufizuar. Në përgjithësi, statutet e këtyre qyteteve reflektonin një shoqëri, ku gratë kishin të drejta juridike të kufizuara, por gjithashtu mund të kishin një rol aktiv në mbrojtjen dhe administrimin e pasurive familjare. Sidoqoftë, shoqëria mesjetare shqiptare u njihte grave një status më të ulët në krahasim me burrat, ku veçanërisht në fushën e politikës, administratës dhe ushtarakut, ku dominonin ata.

Në fund, edhe pse gratë mesjetare shqiptare ishin të kufizuara në shumë aspekte, ato ishin pjesë e jetës shoqërore dhe politike, veçanërisht në lidhje me pasuritë dhe marrëdhëniet shoqërore. Përveç Statuteve të Shkodrës dhe Drishtit, për rolin dhe rëndësinë e gruas në shoqërinë mesjetare informacione na ofrojnë edhe një sërë dokumentesh që u referohen ngjarjeve dhe problemeve qoftë politike, ekonomike, kulturore e më gjerë, nga periudha në fjalë. Përveç rolit dhe rëndësisë së gruas në shumë çështje politike dhe ekonomike, për më tepër nga dokumentet e kohës vërejmë se gjatë Mesjetës gratë kishin të drejtë edhe për hartimin e testamenteve, të merrnin pjesë në trashëgimi, si dhe t'u linin të tjerëve pjesë nga pasuria e tyre.

E drejta e trashëgimisë dhe testamentet

Gjatë Mesjetës, në hapësirat arbërore, të drejtat që gëzonin gratë dhe vajzat ishin të rregulluara edhe me dokumentet e kohës, të cilat datojnë para statuteve të qyteteve të Shkodrës dhe Drishtit. Ato dëshmojnë për të drejtat e tyre për trashëgimi, hartimin e testamenteve dhe disa çështje të tjera, të cilat do t'i trajtojmë në këtë punim. Sa i përket trashëgimisë dhe hartimit të testamenteve, një testament konsiderohej i ligjshëm vetëm atëherë kur përfshinte të gjithë ata që gëzonin, sipas ligjit, të drejtën e trashëgimit.

Në vitin 1223 përmendet një rast, kur një grua e quajtur Kabasilina (*Cabasilina*) gjatë shkrimit të testamentit nuk i përmendi djemtë e saj, kurse pasurinë e saj ua ndau të huajve¹. Si i tillë testamenti ishte i pavlefshëm, sepse nuk ishte hartuar në harmoni me ligjin. Rrjedhimisht, djemtë mund të pretendonin trashëgimin që atyre u përkiste, si të përkrahur nga ligji.²

Statutet e Shkodrës përcaktonin me qartësi mënyrën e ndarjes së trashëgimisë, duke përfshirë edhe vajzat dhe gratë si përfituese. Vajzat kishin të drejtë të merrnin një pajë në momentin e martesës, e cila konsiderohej si pjesë e trashëgimisë së tyre nga familja. Vajzat dhe gratë në përgjithësi kishin të drejtë të përpilonin teste duke filluar nga mosha 12 vjeç e lart. Testamenti i hartuar para kësaj moshe konsiderohet i pavlerë. Nëse vajza vdiste e pamartuar dhe nuk kishte bërë testament, pasuria e saj i mbetej njeriut më të afërt të saj.³

Hartimi i testamentit kishte një rëndësi të veçantë, madje kjo çështje ishte e rregulluar në disa nene të *Statuteve të Shkodrës*, duke filluar nga përcaktimi i moshës kur një gruaje apo vajze i lejohej hartimi i testamentit. Përveç moshës se kur lejohej hartimi i testamentit, ishte

¹ L. Tholloczy - C. Jericek - E. Sufflay, *Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia*, vol. I, Vindobonae 1913-1918, ribotim në Prishtinë nga "Ekskluzive 2002", 160 (më tej: Acta. Alb.); *Dokumente të periudhës bizantine për historinë e Shqipërisë* (shek. VII-XV), përgatitur për botim nga Koço Bozhori (Tiranë: Akademia e Shkencave e RPS-së të Shqipërisë, Instituti i Historisë, 1978, dok. XVIII; *Burime të zgjedhura për historinë e Shqipërisë* (shek. VIII-XV), vëllimi II, përgatitur nga Aleks Buda, Injac Zamputi, Kristo Frashëri, Petraq Pepo (Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, 1962), dok.26.

² Ibid.

³ *Statutet e Shkodrës*, kreu 186.

e ndaluar çdo ndikim në hartimin e tij. Asnjë burri apo gruaje nuk i lejohej të mësonte dhe udhëzonte dikë për të hartuar testamentin. Nëse vërtetohej një gjë e tillë, personi në fjalë nuk merrte asgjë nga ajo që mund të kishte lënë në testament i vdekuri. Edhe në rast se i vdekuri nuk i kishte lënë gjë, ai ose ajo dënohet me një gjobë prej 8 hyperperësh, që ndahej mes komunës dhe paditësit.⁴

Një element i rëndësishme gjatë hartimit të testamenteve ishte edhe *prania e noterit*. Nëse testamentet hartoheshin në prani të dëshmitarëve dhe pa praninë e noterit, duhej që testamenti në fjalë më pas të ligjësohet nga noteri. Por, në rast se ky i fundit nuk pranonte ta bënte një gjë të tillë, zbatuesit e testamentit duhej të paraqiteshin te gjykatësit dhe ta vulosnin atë me vulën e komunës. Gjykatësit ishin të autorizuar ta nënshkruanin dhe ta vulosnin testamentin, kundrejt betimit të të interesuarve. Më pas testamenti ishte i vlefshëm njëloj sikur ta kishte përpiluar vetë noteri.⁵ Kishte raste kur një person hartonte disa testamente në të gjallë të tij, *“dhe nëse pas vdekjes paraqiteshin të gjithë, i pranueshëm ishte vetëm testamenti i fundit”*.⁶

Nëse një qytetar i Shkodrës hartonte testamentin e tij duke qenë jashtë qytetit të Shkodrës, ai ishte i detyruar që, brenda tre muajve nga koha e përpilimit, t’ua paraqiste atë tre dëshmitarëve të besuar, qofshin këta shkodoranë apo edhe të huaj. Më pas testamenti duhej të sillej në qytet për t’u vërtetuar nga gjykatësit. Nëse testamenti paraqitej pas tetë ditësh, ai konsiderohej i pavlerë.⁷ Këto ishin disa nga parimet e përgjithshme, ku të gjitha ata që hartonin testamente, ishin të detyruar që t’u përmbaheshin, në të kundërtën testamentet e tyre nuk ishin të vlefshme, dhe si të tilla, nuk mund të zbatoheshin. Gratë gjithashtu kishin të drejtë të hartonin testament dhe nga prika që u takonte, mund të linin një pjesë për lutjet dedikuar shpirtit të tyre. *“Gruaja që ka fëmijë ka të drejtë të bëjë testament dhe të lërë mënjatë për lutje të shpirtit të saj një të pestën e prikës, nëse këtë prikë nuk ia ka kaluar vajzës së saj. Përndryshe, të caktojë për përshpirtjen e saj pjesën e mbetur, pasi t’u ketë shpërndarë djemve pjesën që u takon”*.⁸

⁴ Statutet e Shkodrës, kreu 186.

⁵ Statutet e Shkodrës, kreu 188.

⁶ Statutet e Shkodrës, kreu 192.

⁷ Statutet e Shkodrës, kreu 193.

⁸ Statutet e Shkodrës, kreu 196.

Nëse një grua apo ndonjë person laik vdiste pa lënë testament, atëherë sipas Statuteve të Shkodrës, *“pasuritë e personit në fjalë u kalojnë të gjitha bijve, nëse nuk ka djem, i kalojnë babait e nënës. Nëse është pa baba e pa nënë, ato trashëgohen nga vëllezërit dhe nëse nuk ka as të tillë, pasuritë i marrin djemtë e motrave. Në mungesë të tyre, pasuritë u kalojnë xhaxhallarëve dhe bijve të tyre. Kur nuk ka të tillë, përfitojnë kushërinjtë dhe pas tyre djemtë e kushërinjve ose trashëgimtarët e kushërinjve, deri në brezin e katërt. Nëse mungojnë të gjithë personat e sipërpërmendur, pasuria e gruas i kalon burrit dhe pasuria e burrit, gruas. Në rast mungese të burrit dhe të gruas, e gjithë pasuria në fjalë i kalon komunës”*.⁹

Sa i përket së drejtës për trashëgimi, jo vetëm djemtë, por edhe vajzat kishin të drejtë të trashëgonin pasuri nga prindërit e tyre. Në raste kur vajzat kishin mbetur pa dy prindërit, ato kishin të drejtë të barabartë në ndarjen e pasurisë, si dhe të drejtën e marrjes së prikës së virgjërisë. Pas vdekjes së prindërve, u takonte vëllezërve apo vëllait që të martonin motrat apo motrën me atë që kishin trashëguar nga prindërit, kurse pjesa tjetër që u mbetej, u takonte vëllezërve apo vëllait.¹⁰

“Përveç statuteve, dokumentet e kohës dëshmojnë se në Drisht dhe në Shkodër gjatë Mesjetës, vajzat dhe gratë kishin të drejtë të hartonin testeamente dhe të dhuronin nga pasuria që u takonte,¹¹ si

⁹ Statutet e Shkodrës, kreu 198.

¹⁰ Statutet e Shkodrës, kreu 160. *“Vajzat e mbetura pa baba e pa nënë kanë pjesë të barabartë në ndarjen e pasurisë dhe të drejtën të marrin prikën e virgjërisë. Nëse mbeten jetimë, vëllai me një apo më shumë motra, vëllai apo vëllezërit kanë për detyrë të martojnë motrën apo motrat, me atë që kanë trashëguar ato nga babai e nga nëna. Pjesa që tepron, u takon të vëllezërve ose vëllait, nëse është vetëm një”*.

¹¹ Dokumente për historinë, dok. 26; 31; 39: *“Unë Aniça e çobanit Klupia..., dua që vreshti im që është në Ulqin, jashtë qytetit dhe shtëpia të shiten, dhe kopshti im që gjendet pranë kishës së Shën Pjetrit në Ulqin gjithashtu të shitet dhe me të hollat të bëhen lëmosha etj.”*; dok. 98. Në një testament të hartuar më 20 mars 1401 në Raguzë, dy klerikë shqiptarë me banim në Raguzë marrin një vresht, njëri nga këta klerikë është Pjetër Spani nga Drishti. Në testament thuhet: *“... Po u japim dhe u lëshojmë priftit Anton Skamandra nga Durrësi dhe priftit Pjetër Spani nga Drishti, banorë të Raguzës, që janë të pranishëm dhe marrin në dorëzim, sa të jenë gjallë, vreshtin që ishte i së ndërës Serge dhe i të ndërës Engjëll, babait të saj, që ta mbajnë, ta posedojnë dhe t’ia gëzojnë frytet, për shpirtin e së ndërës Serge në fjalë...”*. Më tej në testament thuhet: *“Dhe për të gjitha ato që u thanë prifti Anton dhe prifti Pjetër pranuan dhe u detyruan të meshojnë dhe ta mbajnë në rregull vreshtin, me mënyrat dhe*

dhe të përfitonin nga testamentet qoftë nga fëmijët e tyre¹² apo edhe nga familjarët e tjerë”.¹³ Kishte raste kur vajzat e humbnin të drejtën e trashëgimisë, por ato ishin raste specifike kur vajza bëhet prostitutë. Edhe nëse babai dhe nëna kishin vdekur, vëllezërit kishin pushtetin ta përjashtonin motrën e tyre nga trashëgimia. Nëse një motër e tillë nuk kishte baba, nënë apo vëllezër të gjallë, por vetëm motër, që ishte një

kushtet e sipërshënuara...”; dok. 99; dok. 239: “Unë Vlasna, e bija e të ndjerit Andre Skapudarit nga Drishti, që gjendem personalisht në Raguzë, duke marrë parasysh se im bir, dom Pjetër Spani, pas vdekjes së Nikollë Spanit, të sipërthënit baba të tij dhe burrit tim, me pasuritë e tij në të holla dhe pasuritë e tundshme, që i ka fituar me veprën e vet, martoi dy motrat e veta, bijat e mia dhe të të thënit Nikollë, duke u dhënë atyre prikën e përshtatshme, siç ra në marrëveshje me burrat e tyre, në çdo mënyrë që ta lejojë e drejta, në çdo rrugë e formë që kam mundësi më mirë, me dijenitë time të saktë dhe me vullnetin tim, jo gabimisht, por lirisht dhe pasi u mendova, po i jap, po i kaloj dhe po i fal me titull donacioni midis të gjallëve, që për asnjë mosmirënjohje apo fyerje kurrë nuk do të mund të revokohej, dom Pjetër Spanit, birin tim, që është i pranishëm dhe që po merr të gjitha pasuritë e mia si të tundshme, ashtu edhe të patundshme, kudo që gjenden, ashtu edhe të gjitha të drejtat e mia, që më përkasin apo që për çdo arsye e shkak do të mund të më përkasin në të ardhmen, qoftë me të drejtë tjetër çfarëdo qoftë dhe cilado qoftë. Kështu që i thëni dom Pjetri, biri im, si gjatë jetës sime, ashtu edhe pas vdekjes sime, të mbetet posedues i patrazuar i të gjitha pasurive të mia të tundshme e të patundshme. Megjithatë, nga këto pasuri do të hiqet një arë tokë që gjenden në vendin në fjalë, edhe një vresht që gjendet në Kruçë, poshtë një vreshti më të madh në vendin e thënë të Kruçës. Këtë arë e këtë vresht i mbaj, për t’i përdorur sipas vullnetit tim të plotë, qoftë gjatë jetës sime, qoftë në vdekjen time, ashtu siç do të më pëlqejë. Kurse të gjitha pasuritë e të drejtat e tjera të mia, siç u tha, të jenë të dom Pjetrit në fjalë, dhe ai vetë si në pasuritë e veta. Zoti Stefan de Lukaris, gjykatës dhe Rusku, mjeshtër i Kristoforit, dëshmitar etj.”. Dokumente për historinë e Shqipërisë të shekullit XV, vëllimi II (1406-1410), pjesa e parë, dok. 129: “Unë Marin Dabizivi nga Shkodra po dëshmoj, se mora në dorëzim nga gruaja ime, Slavisa, e bija e Mikocit, të të ndjerit Pal de Georgio, gjashtëqind perperë nga shitja e pronës së Umbles, të cilën e bleu Nikolla de Ostoja ...dhe këta perperë premtoj... t’ia jap rishtas e t’ia kthej të sipërthënës Slavia apo atij njeriu, të cilit rektori i Raguzës me kurijen e tij do të urdhërojë t’i jepen e t’i dorëzohen”.

¹² Dokumente për historinë, dok. 64: në testamentin e hartuar më 6-9 shtator 1400 në Raguzë nga Pjetër Suma nga Drishti, kapelan i Shën Vlashit të Raguzës, thuhet: “Unë, dom Pjetër Suma nga Drishti, duke qenë i sëmurë fizikisht po bëj testamentin tim të fundit me mendje të shëndoshë, gjithashtu po i lë nënës sime 20 perperë. Gjithashtu Domenikës, mbesës së dom Andreas, veshje për 7 dukate”.

¹³ Dokumente për historinë, dok. 420: Më 17 mars 1404 në Raguzë, vërtetohet testamenti i Pjetër Leporës nga Drishti, ku ndër të tjera thuhet: “Po i lë tridhjetë perperë mbesës sime, Konina”.

grua e ndershme, atëherë i kalonte asaj edhe pjesa e pasurisë së motrës prostitutë.¹⁴

Martesa dhe pasuria martesore

Martesa lidhej në formën e kontratës, duke parashikuar, midis të tjerash, edhe prikën që duhej të sillte nusja me vete.¹⁵ *Statutet e Shkodrës*, si dhe dokumentet e tjera që i referohen periudhës së Mesjetës në hapësirat arbërore në përgjithësi dhe më konkretisht në Shkodër e Drisht, i kushtojnë rëndësi edhe martesës, si dhe çështjeve që rregullonin të drejtat pasurore që rridhnin prej saj. Një ndër to ishte edhe prika dhe paja që gruaja sillte gjatë martesës, e cila konsiderohej si e drejtë individuale e saj dhe gëzonte mbrojtje të veçantë juridike. Sa i përket martesës, sipas *Statuteve të Shkodrës*, prindërit që kishin djem dhe vajza për të martuar, duhej të kishin parasysh, se përpara martohen vajzat e më pas djemtë. Në rast se njëri nga djemtë dëshironte të martohej përpara se motrat të kishin dalë nga shtëpia, pa miratimin e prindërve, atëherë babai dhe nëna kishin të drejtë ta dëbonin atë nga shtëpia.¹⁶

Një çështje tjetër me interes, e cila ishte e rregulluar te *Statutet e Shkodrës* ishte se, nëse nusja dhe dhëndri pas martesës vendosnin të jetonin pa prindërit, atëherë “çdo gjë që ata fitonin së bashku konsiderohet e barabartë, pra gjysma i takonte burrit dhe gjysma tjetër gruas. Kjo vlente edhe për dëmet”.¹⁷ Po ashtu, *Statutet e Shkodrës* e kishin të rregulluar edhe çështjen nëse nusja dhe dhëndri pas martesës jetonin “*bashkë me vjehrrin dhe vjehrrën, me kunetërit e me kunatat dhe nëse më vonë çifti i martuar vendoste të ndahej prej tyre, duhej të merrte me vete aq sa kishte sjellë në martesë. Kurse të ardhurat e siguruara nga e gjithë familja vitin që dhëndri dhe nusja vendosnin të largoheshin nga shtëpia, duhej të ndaheshin në fillim të vitit më pas*”.¹⁸ Për çiftet që

¹⁴ *Statutet e Shkodrës*, kreu 171.

¹⁵ Aleks Luarasi, “E drejta në shtetin e Skënderbeut”, *Studime për Epokën e Skënderbeut* 3, Tiranë, 1989, 41.

¹⁶ *Statutet e Shkodrës*, kreu 161.

¹⁷ *Ibid.*, kreu 166.

¹⁸ *Ibid.*, kreu 167.

nuk kishin fëmijë, ekzistonte e drejta e birësimit ose e adoptimit.¹⁹ Kjo e drejtë ishte e rregulluar në kreun “*Mbi fëmijët e adaptuar*”.²⁰

Një element i rëndësishëm, të cilit familjet arbërore gjatë Mesjetës i kushtuan vëmendje e kujdes të veçantë me rastin e martesës ishin edhe prika, dhuratat, si dhe privilegjet e ndryshme, të cilat bëheshin jo vetëm nga familjarët, por edhe nga një rreth më i gjerë. Në Mesjetë, në trevat arbërore me rastin e martesës së vajzave praktikoheshin dhënia e prikës, e cila zakonisht jepej në formë të pasurisë së patundshme apo në të holla (*perperë, heksagie*). Dhënia e prikës praktikohesh si nga familjet fisnike, ashtu edhe nga shtresat e tjera të shoqërisë.²¹ Prika ishte një e drejtë e rëndësishme që mbrohej ligjërisht dhe, në rast divorci apo vdekjeje të burrit, ajo duhej t’i kthehej gruas ose familjes së saj. Statutet përcaktonin qartë se, në rast të zgjidhjes së martesës ose të vdekjes së burrit, kjo pasuri duhej t’i kthehej gruas ose familjes së saj, duke vendosur kështu një kufi të qartë ndërmjet pasurisë martesore dhe asaj personale.

Mbrojtja ligjore dhe ndëshkimet

Në kapitujt e *Statuteve të Shkodrës*, dhunimet dhe dhuna fizike kundër gruas nuk kalonte pa ndëshkim. Aty parashihejshin gjopa apo dënime penale për burrat që ushtronin çfarëdolloj dhune ndaj grave. “*Nëse provohet që një laik prek me dorë, rreh një grua apo dhunon banesën e saj, dënohet me një gjobë prej 8 hyperperësh. Nëse dhunon një tjetër grua në të njëjtën mënyrë, të gjobitet me 8 hyperperë, gjysmën Kontit dhe gjysmën tjetër paditësit*”.²² Po ashtu, “*Nëse një burrë*

¹⁹ Baze, *Një qytet me statute*, 169.

²⁰ Statutet e Shkodrës, kreu 174: “*Nëse një burrë i martuar me një grua të ligjshme nuk ka fëmijë prej saj dhe nëse burri dhe gruaja bien dakord të bëjnë një birësim, mund të veprojnë kështu duke adaptuar fillimisht një fëmijë të vëllait. Nëse as ky nuk ka fëmijë, mund të marrin fëmijën e një të afërmi që e pranon birësimin, duke u paraqitur para gjykatësve, duke sjellë dëshmitarë dhe akt noteri për birësimin në fjalë. Si burri që ka grua, ashtu edhe ai që nuk ka, apo si gruaja që ka burrë, edhe ajo që nuk ka, kanë të drejtë t’ua kalojnë fëmijëve të birësuar të gjithë pasurinë e tyre*”.

²¹ Për më shumë shih punimin: *Prika dhe dhuratat në familjet arbërore me rastin e martesës* (gjysma e dytë e shek. XIV- shek. XV).

²² Ibid., kreu 256.

përdhunon një grua të ndershme të pamartuar dhe nëse burri është i pamartuar, ai detyrohet të bashkohet me të në martesë të ligjshme. Por, nëse gruaja është e martuar, po ashtu edhe burri që përdor dhunën, atëherë ky i fundit detyrohet të paguajë një gjobë prej 50 hyperperësh, që ndahen përgjysmë mes Kontit dhe gruas së dhunuar. Por për këtë fakt, gruaja duhet të japë prova bindëse”.²³

Në disa raste, burri që dhunonte një grua të pamartuar ishte i detyruar të martohej me të nëse edhe ai ishte i pamartuar, në të kundërtën gjobitej. *“Nëse një grua e martuar qoftë dhe me një burrë me emër të keq, ankohet ndaj një kleriku për përdhunim, rrahje ose vjedhje, asaj i duhet besuar edhe pa dëshmitarë, ndërsa kleriku duhet të paguajë si dënim një gjobë prej 50 hyperperësh Sklavonie. Gjysma e shumës i kalon ipeshkvit, një e katërta Kontit dhe pjesa e mbetur, një e katërta, gruas që paraqet ankesën. Nëse ipeshkvi heq dorë nga pjesa e tij, ajo i kalon komunës”.²⁴*

Statutet e Shkodrës parashikonin masa ndëshkuese edhe për ata persona që ushtronin dhunë ndaj shërbyeseve. *“Nëse dikush përdhunon shërbyesën e një burri a të një gruaje dhe shërbyesja vdes gjatë lindjes, dhunuesi detyrohet t’i japë padronit të viktimës një tjetër shërbyese. Djali apo vajza e lindur e shërbyesës do të jetë shërbyese e padronit të nënës së tyre”.²⁵*

Këta ishin disa nga rastet, të cilat e mbronin gruan nga dhuna. Si dënim për këto vepra, në vend të ndëshkimeve fizike, shpesh aplikoheshin gjopa monetare, e cila ndryshonte sipas pozitës sociale të personit. *Statutet e Shkodrës* parashikonin masa të ashpra ndëshkuese për gratë e liga. Ato nuk lejoheshin të mbanin kapelë, as të jetonin ose të ndanin shoqëri me zonjat fisnike të qytetit.²⁶ *“Nëse një grua provohet se është e përdalë nga dëshmia e dy a tre burrave, të mos lejohet të mbajë kapele në kokë, siç është zakoni ynë, as dhe të shoqërohet me këdo. Nuk i lejohet të rrijë apo të banojë pranë zonjave fisnike. Nëse*

²³ Ibid., kreu 201.

²⁴ Ibid., kreu 200.

²⁵ Ibid., kreu 202.

²⁶ Ermal Baze, *Jeta agrare në komunën e Shkodrës gjatë shek. XIV - fillimi i shek. XV: Një vështrim social-ekonomik*, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë i Universitetit të Tiranës, Tiranë, 2012, 90.

*vepron në kundërshtim me këta urdhra, do të dënohet me një gjobë prej 8 hyperperësh, që ndahen barabar mes Kontit dhe paditësit. Nëse provohet që një grua e përdalë bën punë të liga ose kërkon të prishë të tjerët, ajo duhet ta lërë qytetin tonë brenda tri ditësh dhe nëse e kalon këtë afat, të ndëshkohet me 8 hyperperë gjobë, të sillet rrugëve të qytetit duke u rrahur me shkop dhe, në fund, të syrgjynoset dhe kurrë të mos kthehet më në tokën tonë”.*²⁷

Gratë dënosheshin me ndëshkime fizike apo me gjobë monetare ne rast se ushtronin magjinë ose bënë marifete të tjera, duke përdorur barishte dhe ilaçe që pihen. Një gjë e tillë dënohet me përdorimin e kamxhikut, damkoset me fjalë të ulëta dhe shëtitet nëpër të gjithë krahinën, duke e rrahur me kamxhik. Ajo gjykohet nën dritën e diellit dhe në qoftë qytetar a qytetare, të detyrohet të paguajë një gjobë prej 50 hyperperë, gjysmën komunës dhe gjysmën tjetër personit që bën denoncimin.²⁸

Dënimet e parashikuara në statute shpesh reflektonin rëndësinë e ruajtjes së rendit dhe të autoritetit publik, përfshirë çështje që lidhen me martesën, nderin dhe pasurinë, duke synuar garantimin e vlerave morale që konsideroheshin themel i funksionimit të bashkësisë qytetare.

Në përfundim, mund të themi se *Statutet e Shkodrës dhe Drishtit*, pavarësisht kufizimeve të kohës, përfaqësojnë një qasje të strukturuar ndaj pozitës së gruas, duke u dhënë atyre të drejta konkrete në trashëgimi, pronësi, martesë dhe në çështje të tjera familjare. Këto statute janë një dëshmi e rëndësishme, që sfidojnë perceptimet e zakonshme mbi pozitën e gruas në Mesjetë, dhe shërbejnë si dokumente me vlerë të jashtëzakonshme për të kuptuar zhvillimin e së drejtës dhe të rolit të gruas në shoqërinë shqiptare të asaj kohe.

²⁷ *Statutet e Shkodrës*, kreu 87.

²⁸ *Statutet e Shkodrës*, kreu 249.